

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег
дана свакога мес. на табаку и по.

ПРЕДПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4 ф., на по г. 2 ф., на три
мес. 1 ф. Рукописи се не враћају.

Ромео и Јулија.

I.

Једна глава из Шекспирове библије.

У почетку беше страст, и страст беше песник, и песник беше страст, и што је год бивало ништа није бивало осим страсти.

Ал' у души песниковој настаде стварање новог света.

И посред начела страсти указа се начело које се зове: позив, идеал, а у светом писму зове се: отац небесни.

И то начело разлучи узмућене страсти и подели их на двоје.

И она страст што се покори идеалу назва се: љубав; она пак што се одметну од идеала назва се: мржња.

И љубав сијаше мирно на небу идеала и не мицаше се са њега, и обасјаваше цео свет песников благодати својом.

А мржња беше скучена у паклу одметништва свога и врћише се од муке сама око себе.

И у том силовитом вртењу избаци из себе два последња остатка што остадеше у њојзи од борбе с идеалом и љубави, избаци их на десно и на лево.

И пођоше те две одмети мржњиног осора својој мети, своје начелноме врелу, сунцу љубави.

И пођоше једним махом, једним путем, једна супроти другој.

Две звезде љубавнога сунца мржњом отиснуте, две планете, две звезде блуднице.

Звезде, али блуднице; блуднице, али звезде.

И једна се звезда звала Ромео, а друга се звала Јулија.

Две звезде, али блуднице; две блуднице, али звезде.

Јер беху близанци, зачети љубављу, одојени мржњом.

И по љубави беху звезде, а по мржњи беху блуднице.

И од љубави беше срце њијово и у њему тежња за идеалом; ал' у зраку своје понеше жестину мржњину, која их је одбацила од себе.

И што их више растављаше пакао мржње, то их више зближаваше сунце љубави.

И љубав беше јача од мржње, и привуче их себи.

И код сунца љубави састадоше се две звезде блуднице.

Две блуднице, али звезде; две звезде, али блуднице.

И блудништво то беше им од мржње; а то је била жестина.

И у тој жестини састадоше се и ударише једна на другу и разбише се једна о другу.

И нестаде их у сунцу љубави.

А пакао мржње беше све своје силе напрегао да их растави, и потроши све своје пламење и остаде само гомила пепела, а гомилу пепела разнесоше небесни ветрови.

И то све због оне две звезде блуднице.

Звезде, али блуднице; блуднице, али звезде. —

II.

Ексегега.

Тако би, од прилике, било, кад би ко тео написати генезу Шекспировог драмета „Ромео и Јулије.“

И да можемо помислити да је тај предмет свакоме толико омилио, колико нама, да је сваки толико о њему мислио и неговао га колико ми, то би нам било и алфа и омега у тој ствари.

Ал' уверени смо да код нас није доста бити еванђелиста свом узору, морамо му и апостолисати; није доста показати само лице му у огледалу наше душе, морамо га показати са свију страна, у свима стереоскопским присојима и осојима, па кад се око сито нагледало сваке лепоте, морамо напослетку лик наш и расточити да се види да није опсена.

Ми ћемо упознати ово наше близаначко драме, као што долазимо до познавања каквог лепог девојчета:

Млади сте, ил' узмите да сте млади. У вашим грудма ничу неке тавне, неодређене ал' и неодрживе тежње а кад се те тежње саставе у један облик, онда их зовемо идеалом, узором. У томе вам дође у поглед конкретан какав облик, што приликује вашим тежњама, вашем идеалу. Ви га таки сравните са свима сродним појавама, нађете да се од свију разликује и да му нема равног. Ал, да се уверите да то није опсена, да се није можда сам узор из ваши груди измакао те вас вара на јави, као што вас је често у сну заваркивао, приступите му ближе, да га загрлите, да га испитате је ли збиља или је опсена, а он вам се не отима, него вам још руке шири, нуди вам беле своје груди, а кад га загрлите, расточи вам и унутарњост своју, душу своју.

Тако ћемо и ми да се сад упознамо са Ромеом и Јулијом.

Приступите све драге и драгани, прођите за мном овај рај и овај пакао, па ако ишта нађете, што вам се никад није слутило, што вам се никад није примишљало; ако ишта нађете што у подобном положају неби били кадри учинити; ако неби била кадра драгог свога преклињати: „Do not swear at all (не кун' се ничиме)!“ ако неби била кадра напијати свом опаданом заручнику, заручнику пред Богом, ако и не пред најмљеном надри-слугом његовом, напијати му преко стрмена гробнога, уз пркос наоружане смрти, уз пркос вечности:

Romeo, Romeo, Romeo, I drink to thee!

ако то ниси кадра: онда, драга моја, онда га ниси никад љубила; онда ниси била „звезда“, онда си била само „блудница“; онда се згаравај под громом суда твога у пепео и пра, коме се и клањаш, па зафали судији, што те је милостиво спасао од неопростивога греха, да вереника свога жигошеш поклоном свог лицемерног срца! —

Ромео и Јулија! Немојте ни мислити да су то две особе, да је то Ромео и да је то Јулија, него помислите да су то две руке на једном истом телу, што нам се

шире на сусрет, у загрљај. Немојте мислити да су то два имена: „Шта има име?“ пита Булијета,

„ружин цвет би цвао

Онако исто, ма га како звао.“

већ узмите да су то два сјајна ока у једној глави што им је заједничка већа завеса позоришта, а она лица, што раде пред вама кад се завеса дигне, то су слатки и умиљати погледи милости из та два ока, или је грозна севотина муњевите мржње испод оти састављени обрва Монтекића и Капулетића.

Ал' ја вам већ наговешћујем обличје и црте девојчета с којим оћу да вас упознам, а нисам пошао путем, којим сам обећао повести вас, нисам испитао, да ли има у вас оне образоване тежње, оног идеала, што би одговарао овој новој познаници вашој? ил' ако је нема, да је изазовем, да је створим у вама, неписујући вам тежње њезиног првог познаника, самога хранитеља*) и војна њезина, Виљема Шекспира.

(Продужиће се.)

М а л а в и л а.

Од Драгутина Ваднајије.

(Продужење.)

XI.

Мала вила сама пада у јаму и плачући признаје, да
има срца.

Мала вила плачући приповеди како је лакоумно руку своју обећала и како је сада више натраг повући не може а да образ и поштење своје под ноге не баца.

— А да ли вас воли вереник? — питаше Алберт.

— Бојим се да ће тако бити. Ал' ви ме за то не остав-

*) О изворима, из који је Шекспир по свој прилици црпио ову трагедију и по којима би могли посумњати о његовом првобитном родитељству, лако ће бити сваком, кога ствар занима, известити се у Гервинуса ил' у Делијуса. У осталом и ми ћемо се разговарати о томе у своје време.

љајте! Када сте ви уза ме, чини ми се, да нас нико једно од другог не може раставити!

Мала вила паде на груди песникове и можда би и дуже још говорила о вери, нади и љубави, да се у том тренутку не зачу бат од потежег хода између цбунова, које су сунчани зраци позлатили били.

— Само ми још на једно питање одговорите, — мољаше Алберт ватрено као да је у грозници.

— Питајте ме, па ћу одговорити.

— Ваш је вереник Виктор Терекешаја, је л' те!

— Он, главом! — одговори Олга.

— Добро што знам, — заврши Алберт брзо. Не бојте се, Олга, ја ћу уклонити све препреке; имам за то и снаге и храбрости и поуздања. Још ћу га данас потражити па ћемо све свршити.

— Шта ћете да чините? — запита Олга уплашено.

Алберт не могаше на то ништа одговорити, јер у том тренутку помоли се стрику између цбунова носећи на руци две топле, јесење мараме.

— Небриго моја, — поче као преговарајући, — јуче си још болесна била, а ето већ данас хоћеш на пољу да дочекаш вече. Зар си заборавила да је прошло лето, и да јесење сунце брзо превари човека. Нек се подигне какав ветар из ненада, па ето готова болест. Погледај само на небо! Видиш како се дижу тешки облаци а и необично густе зрак казује да ће бити непогоде. Ветар и тако већ почиње дувати. Ал' ја сам се постарао за тебе. Питао сам где си, па кад ми рекоше да си у врту, хтедох ти послати мараме, ал' на брзо се предомислих, да ће боље бити ако ти их сам донесем, бар сам онда сигуран да ћеш их заогрнути. Дед' заогрни се, драго дете моје, па да идемо у собу. Тамо нас чека гласовир, па ћеш ми одсвирати каку веселу песму и тако те већ давно не чух свирати!

— Слатки стрико, како се ви бринете за мене, — рече Олга када је видеала како је заогрће стари господин и како премишља хоће л' јој обадве мараме бацити на врат.

— Бринем се што имам узрока, — продужи стари господин. — И сад си ето тако бледа а у очима ти необична ватра гори. Све ме нешто мучи као да ће ти се што

догодити. Можда би боље било да пошљемо по лечника. Дед' пружи руку своју!

Мала је вила Ћутећи ишла. Тек сада виде како је грдна разлика између љубави и љубави!

И Алберт је корачао озбиљно, забринуто, не слушајући на старог господина, који је још непрекидно пребацивао својој малој драгојли како се не зна чувати.

Кад су дошли до врта, Алберт се стаде праштати.

— Зар не ћете с нама? — запита Олга.

— На жалост, за сада не могу.

— Одсвираћу вам ваше најмилије песме.

— Имам журна посла, који се не може одгодити.

— Држим да би данас с таким осећајем свирала, као никад досад, кад би ме хтели слушати.

— Еј, мој синовче, — уђе у реч малој вили стари господин — стена би био, кад не би на ту молбу попустио.

— Можда ћу се још моћи вратити.

— Зар ћете да путујете? — запита Олга.

— Изјахаћу мало, ал' ћу се можда на скоро вратити,

— одговори Алберт озбиљно ладно.

— И мени баш сада паде у памет, — рече стари господин, — да морам одмах у мајур. Дакле свирка нека остане за вече. Дозваћемо и Мариону и мужа јој, па ћемо се проселити, је ли драго дете моје?

Олга је тужно главом климнула.

Алберт се опрости и оде, а стари господин брижно запита:

— Драга моја Олга, шта ти је, гле како дркћеш! Колико сам ти пута говорио да боље пазиш на себе. Дуго си била на пољу, па си сигурно прозебла. С јесењим данима не ваља се шалити. После подне је увек поладно. Видиш како се и сада диже непријатан ветар. Замотај се боље, још ћеш ми се разболети!

— Не ће ми бити ништа, не старајте се!

— А сад, драго дете моје, иди у твоју собу и одмори се. За неколико сахата, још пре сутона, вратићу се из мајура, па ћемо се онда наразговарати.

Мала вила узалуд се замотавала у шал, све јој више зима била, и све је јаче дрктала . . . ал' не од ветра, него од мисли, која је морила. Чим је у собу ушла, стаде је об-

летати зао дух — страх — као кака тешка, мрачна со-
вуљага, која лупом крила својих буди у човеку тужне,
мрачне мисли. Тај немиран дух шапутао јој је непрекидно
на уво ове тајанствене речи албертове: „Не бојте се, Олга,
ја ћу уклонити сваку препреку, имам за то и снаге и хра-
брости и поуздања. Још ћу га данас потражити, па ћемо
све свршити!“

Шта је разумевао под речима: па ћемо све свршити?

Алберт сигурно познаје Виктора, ма да никад није гово-
рио о њему, као да би га то болело. Можда им је кака стара,
грдна успомена раставила срца? Ко би знао, можда је Ви-
ктор био оно лакоумно момче, који му је прву љубавцу
одмамио и несретном учинио? Бар у роману јако наличи
на њега! Па и данас под лицом како му се наоблачило ведро
лице, кад је изрекао име викторово.

Нема сумње . . . . за цело је тако!

За то се тако журио Алберт; то му је био тај хитни
посао. Старе успомене, које му трзају срце и страст нове
љубави даће му храбрости и смелости. За један сахат наћи
ће се и ко зна шта ће се тада десити? Виктора је лако
раздражити кад и сам — као што је и Рудолф казивао — тражи
двобоја. Алберт — као што сам рече — не тражи га, ал'
га и не обилази. Огледаће се, и један од њих двојице мора
пропасти. Боже мој, којег ће та коб да постигне? Виктор
тако вешто гађа!

Девојче се уздрктало и зао дух непрекидно је ударао
око ње својим тешким, мрачним крилима.

Уздрктаним ногама дође до прозора и погледа кроз њега.
Возником виде прашину и у прашини јахача.

— Боже, то ће Алберт бити!

Девојче дркћући паде на колена, заплаче се и — поче се
молити Богу.

XII.

Мала вила опет је под лицом и никад је више оста-
вити не ће.

Мушки обично узимају женске за узор у најразлич-
нијим приликама и у овим ил' оним огећајима траже и виде
им највећу чаролију, снагу ил' силу. Пред једним лебди

Јулија, то девојче од петнаест година, када љубави и стидљивости пуним срцем казује дркћући своју прву љубав и поруменевши нагиње се на груди свога Ромеја; други тражи своје узоре у вртоглавој висини занесености и сања о Јудити кад јој бела рука огрезне у крви клетог непријатеља домовине њезине, ил' о девици орлеанској са шлемом на глави, а у руци са сабљом и светом заставом; трећи тражи Корнелију у величини кућевних врлина међу децом, које држи за своје највеће благо; четврти диви се гвозеденој вољи женској и у греху, и држи да је најстрашније и најузвишеније што на свету леди Мекбет или Медеја, када може у страсти својој и своју рођену децу раскидати; пети диви се Лукрецији, која воли и смрт него обично светско уживање; шести би желео на овој земљи наћи бајне очи, дивну лепоту и занашљиве чаре каке нове Клеопатре; седми помишља на Изауру Клемансову, која је песнике своје домовине о великим светковинама увенчавала златним амарантима; осми узноси она смерна, нежна створења, која тек за друге живе, која се у повесници не спомињу и која удаљена од света — као љубичица — задовољавају се тиме, да у свом маленом кругу распростиру радост и да врлинама својим донесу рај на земљу.

И ја под тим мирним крововима уз постеље болесника или поред људи од света уцвељених налазим створове, којима се дивим и који ме заносе; па тако држим, да женску ништа није у стању тако узвисити као осећање, које се у њој породи од опасности, која јој прети драгом. Тада престаје сва себичност; душа јој заборави на себе саму и само за другог живи, мисли и ради. Не тражи за себе ништа, само да би могла за другог што више тражити; забравља на своје јаде, само да би могла туђе осећати; не мари ни за што, само да спасе оног, којег воли и за којег се боји; тада јој је свака суза побожни уздисај, сваки осмеј молтва, која није никла за ову земљу, него за небо, да моли за — милост.

Лице мале виле, — у место некадашњег несташлука, лакоумности и пусте добре воље, — изражавало је то племенито, узвишено, небесно осећање у тренутку, кад је — спазивши јахача — на колена пала и Богу се почела мо-

лити, подигнувши главу горе а мале руке на молитву скрестивши.

Из тог тужног заноса трже је избијање петог сахата по подне.

Прене се и тихо прошапута:

— Небо ће саслушати молитву, ал' ће тек тако помоћи, ако и сами себи помогнемо. Треба радити. Још није касно.

Изађе у трем и стаде распитивати за естрику.

Рекоше јој да је отишао на гувно и да се отуд баш сада некуд одвезао.

У том тренутку затворио је ветар отворени прозор као да би хтео рећи: жури се!

Мала вила узбуђено и дркћући у целом телу заповеди да се седла фаровита: хоће мало да се прође, одмах ће се вратити. Не треба о том ништа казивати старом господину. И мали цокеј може код куће остати.

Мала вила брзо навуче црно одело за јахање а са шешира скиде бело перо. Сигурно не хтеде већ из далека у очи падати. За тим узме још велику мараму, јер се небо већ са свим наоблачило било, а све се већи и већи ветар дизао.

Фаворита је немирно потскакивала. Сигурно јој је неправдо било, што је мала вила заборавила шећера јој дати, што је није по витом врату погладила, што јој није неколико ласкавих речи рекла, као што је то обично чинила, него је још и бичем на бржи ход подстрекавала.

Ветар као да је непрекидно тајанствено шапутао: жури се!

Мала вила заиста није имала времена губити. Није могла више изостати од два сахата, јер се стари господин обично у седам сахата враћа из мајура а у девет вечера. Тада већ и она мора код куће бити да јој пут у тајности остане.

Застаде за један тренутак и стаде премишљати.

Мора да ће да врши хрђаво дело, кад јој за то треба облачно небо и тајна и кад то треба скривати и од старог господина, који све кроз прете гледа, а шта ће тек да каже хрђав свет, који ју је и досад држао за страну и лакоумну?

На ту мисао хтеде се вратити.

Ал' зао дух - гонитељ стаде тешким, мрачним крилима лупати и говорити: „Оно момче, које увек тако вешто у нишан гађа, погодиће и у оно срце, које је твоја сва и једина срећа. Жури се!“

„Фаворита“ мораде на ново у трк.

После једне четврти сахата већ се видео Терекеш под брежуљком и на крову старог дворца викторовог светлило се нешто мало од сунчевог зрака, који је тек с тешком муком могао продрети кроз облаке.

Та је светлост малу вилу утешила: сунце дакле још није заишло и само је за то тако мрачно што је облачно. Још ће се моћи за времена вратити. Али за то је опет једнако гонила Фаровиту, ма да је и њу а и јахача јој пробио зној.

У том брзом јахању привиђале су јој се различите прилике. Видела је где стоји Алберт и Виктор једно према другом, справни на бој. Један од њих мора погинути, да може други сретан бити. Обојица су тако заљубљени. Ал' не ће ни један умрети. Бог је добар и за рана ће још послати избавитеља. Мала ће вила дојездити и стаће међу њих. „Викторе, Алберте, пријатељи моји — рећи ће им молећи их — ви ме обојица волите, и за то што ме волите, хоћете да ме на веки растужите? . . . . На страну с оружјем! Хајд' да се пријатељски рукујемо!“ Они се не ће моћи противити и брижно ће запитати: „За којег од нас двојице учинисте тај корак пун пожртвовања.“ На то она не ће знати ништа одговорити, него ће се приљубити Алберту на груди. Виктор је племенитог, доброг срца и опростиће јој, што је погазила задану реч, коју је и онако тако лакоумно дала, да не може сада од ње захтевати да с тога на веки несретном постане. Та њему и тако на све стране цвета цвеће! Па ће се после вратити кући весело и сретно. Све ће редом приповедити старом господину, који ће их радосно саслушати и благословити. Сентелечки дворац на ново ће оживети и у њега ће се вратити старо весеље, добра воља и срећа . . . а свет ће после неколико месеци опростити доброј, брижљивој домаћици све оно, што јој је замеравао као детињастој, лакоумној девојци. — Ал' ако касно стигне? . . . . Ако је већ свему крај?

„Фаворита“ је већ сад морала летети док није стигла у село где су у вратима стојале жене, чудећи се шта то тражи у њиховом селу сентелечка госпођица и за што трчи тако уплашено као да је вија непријатељ?

„Фаворита“ је утрчала у двориште викторовог дворца. На сусрет су потрчале две слуге, који су зачуђено гледали необичног госта: младу господеку женску.

— Донела сам поруке Виктору Терекешији, — рече мала вила дркћући.

— Изволевате л' одсести? — питаше један од слугу.

— Не ћу; него молим вас отидите и реците вашем господару да се сиђе на две три речи.

— Није дома.

Олга протрну.... можда су већ отишли у шуму!

— А где је?

— Отишао је у лов, а вратиће се тек прекосутра.

— Кад је отишао?

— Још јуче у јутру.

На лицу мале виле засинула је радост; дакле се не састадоше.

— Да л' га је когод тражио?

— Пре неколико тренутака распитивао је неки млад господин да ли је код куће.

— Рекосте ли му куд је отишао.

— То није питао.

— Да л' се и тај млади господин вратио?

— Одмах.

Малој вили одлануло је срцу и већ се хтеде вратити, кад ал' примети да се сад опет против ње време заклело. Тешки, пуни облаци гомилали су се над главом јој, ветар је у очи дувао и то јако, а и киша је почела падати и то у великим ладним ретким капљама.

Све једно. Није могла више ни један тренутак изгубити, јер после једног сахата већ мора у дворани бити уз свога стрику. За цело ће и Алберт доћи као што је обећао. Гледаће да како на само буде с њиме, па ће га замолити да се не састаје са Виктором. Све ће то сама свршити; написаће му дуго, јако дуго писмо.

Коњушар — који је такођер дошао да као човек од

струке види непознатог парипа, у том тренутку учтиво понуди Олгу да у дворани причека док киша не прође.

— Не могу — одговори захваљујући Олга, — слуга ме чека на крају села.

— Дозваћемо га. Жан, дед' одлази по њега!

— Захваљујем; време ми не допушта да се задржим.

Мала је вила поруменела; увидела је своју лакоумност са које је морала и пред слугама лагати. Тако је то кад један корак учиним како не треба, одмах долази и други па и даљи. Па ко зна: како ће се то још свршити. Шта ће о њој да мисли стрица, па свет, који ће од слугу и од сељана за цело дознати за њен долазак у Терекеш, те ће још више приповедати о њој и оговарати је!

(Продужиће се.)

Характерске црте.

III.

Ташошњи суд.

Потом је наставио ту приповједку Али-бег Шашић, син Адем-пашин овако: „Чудно им је судио мој отац, Адем-паша. Како су их довели пред њега, те је дознао, шта су радили и скривили, одмах их је окувао као и друге злочинце, пак их је једног по једног питао, да види, ко је кривљи, и ко је најкривљи. Сви су били криви, али је кадија био коловођа јер је он ону тројицу и позвао био, да пона Мојана злоставе и да му се освете.

Био сам ондје, и гледао сам и слушао сам, кад кадију мој отац упита: „А што ти је тако осакаћена рука, ко ти је тако скршио, поглавару од харамија?“ Он каза да га је коњ попов осакатио, кад му је пришао, да га ухвати за поводац. Од онда ја знам, да наш попо има коња, који се не да жив у шаке; и тад сам чуо, да су канили били ти зликовци, да ошишају коња попова, пак онда да посаде њега на шишака, те да с њим учине бруку, да им онако прејезди сву Реку, и да га најзад оглобе са двеста

дуката, да онијем Крпељевим харамијама врате њину штету, и опет намире себи добро подпутнину.

Кадија био је родом из Скопља од Вардара, а она су тројица били Рекалије праве, из Вокша двојица а један из Јуника. Ти су Арнаути казивали моме отцу, како им је кадија досадио био говорећи: да му је пророк Мухамед на сну заказао, да с њима тројицом покаје Крпеља и његову чету, и да се освети Баурину попу Мојану. Они су га одбијали неколико реди, али кад им се заклео дином, онда су морали вјеровати и поћи с њиме. А кад их мој отац упита: „А би ли ви, вјере вам, Турци! пошли са вашим кадијом, да сте дознавали, да ћете доћи преда ме на суд у Вучитри везани и изубијани?“ Они му одговорише: да нису полудјели, да иду на своје зло. Опет им мој отац говораше: да је ваљало да пођу и да пострадају, кад је тако воља пророкова била, те је баш њих и одабрао. На то сва тројица повикаше: „Не би ишли на своју оваку несрећу, да смо знали, пак да је и сам пророк дошао, господару, да нас зове, да пођемо с њиме, анекмоли с кадијом, што није бољи од другог хинсана (човјека).“ По томе је видјео мој отац, да су и они велики зликовци и неваљалци. те нису пошли уз кадију од страха пророкова само, већ и да шићаре на цареву друму.

Кад су се тако зарекли и издали, онда их одбише мало у страну, а приведоше кадију, те га узе преда се мој отац, али му се није показао зао ни љут, већ му говораше благе ријечи јолдашки, да је кадија помислио, сад ће га и дома пустити, а попа ће Мојана ухапсити, што је дигао руку на њега. Почем се тако кадија ослободи и малко разћерета, онда га мој отац смијући се упита, како је казивао, да му је пророк на сну заказао, да с оном баш тројицом пође на освету.

„Е како“ рече он „морао сам свакојачко лагати, само да их кренем, а знао сам, да се ничега не боје као пророкове проклетиње, па сам их згодно преварао, и да ми је изишло за руком, онај би поп нама добро наплатио нашу трудбу и дангубу, но хелбетена боље среће будем, попуниће попо све то, и што смо доспјели амо у Вучитри. „Потом га упита мој отац: рад шта се тако излизмио на попа Мојана, кога он познаваше од увјек као добра и мирна човјека, те се

и чудно, како се он завадио са оним немирним Арнаутима. А кад му кадија приповједи, шта се догодило са Крпељом и четом му; но није све ни казао истинито, како је било, док отац не зовну ону тројицу, почем кадију одклони, да се не виде, који је само све љепшао по кривце; — али кад ову тројицу отац онако пашински узе преда се, и рече им: „Мени се чини, да сте ви поштенији и бољи људи од вашег кадије, те и не лажете као он, пак не ћете ни патити као он, зато хоћу да по истини кажете, јесте ли ви кивни на тога попа Млаковачкога, и зашто сте му се ради осветити?“ — ти људи рекоше, да они не имаду зле воље на попа, и да ни су пизмени ни зашто на њега, но да их је кадија дигао на њега по пророковој ријечи. То је било мило моме отцу, пак онда их упита: а са шта кадија мрзи на попа Мојана? и је ли му крив попо? И на то му одговорише истинито све како се догодило, и мислили су, да се кадија највећма е тога срддио на попа Мојана, што су га онда о преслављању Млаковци отјерали дома са оним ичагама, кад су они хтјели, да ту задјевницу умире, како би чисти остали јарамази. Моме отцу није требало ништа више, да дозна, да је све масло кадијно.

Овај час га суочи са оним Арнаутима, што их је онако преварао, и рече му: „Ти море, мало час мени рече, како си ове људе преварао, да пођу е тобом на јарамазлук, јер си, рече, знао, да се ничега не боје као проклетства пророкова. Сад хоћу, да то исто пред њима кажеш, јер ако то не потврдиш сад, онда си лажа, и губиш главу као Турчин.“

Све је кадија мислио, да је то нека шала, а није ни помишљао, да је свакојако ухваћен у лажи, почем је пред пашом признао да је ону тројицу преварао са светињом. По томе се није никако затезао, већ је и пред оном тројицом онако исто говорио, и још им се подсемијевао, што су били будале, те су оласно вјеровали, да их је пророк препоручио на сну њему, те налијепише и е њим заједно у старолужкој процоли. Они се јадници нађоше у великом чуду, кад чуше те безобразне ријечи кадијне, и погледаше само у пашу, да им он неби забавио, ако би коју одговорили оном безвјерном безочнику. Но кад им мој отац повлади, да му слободно пред њим одговоре, онда најстарији

рече: „Ми нисмо никад били зли људи, а нисмо незнабожци ни безвјерници, већ смо људи кућевни, и знамо нашу вјеру. А што си ти, ефендија, лагао, и нас варао, то је гријех на твоју душу, а није на наше, јер како ми не би вјеровали и како не би пошли за тобом, кад си ти у господству као судник, који толиком свјету судиш, а и књижевник си, пак знаш с књигом бееједити, те и дознајеш, шта се хоће нашој вјери, и шта она подноси, и шта јој се супроти. Ми смо грдно преварани, господару, што смо судили, да оваки човјек несмије лагати, и срећа је, те неучинисмо каква зла по његовим онаким ријечима, а могло је свашта бити у ономе Староме Лугу.“

Мој отац упита те људе: је ли се то догодило у Староме Лугу у нахији Вучитрнској или у њиној тамо? Они му рекоше: да се то прикојасило у нахији Вучитрнској по кадијној намјери, да ако запне то ма кад за суд, да им не ма суда у Баковици, а они и онако не знаду за Вучитрн почем су из друге нахије.

На те ријечи рече мој отац кадији: „Противниче и незакониче! Нит се бојиш Бога, нит се стидиш људи. Ови су људи с твоје лажи награлеали; и сад трпе бол и срамоту с тебе. Тројици си лагао, три си занијео главе и три си душе увалио у гријех; да имаш три главе, све три бих ти сад узео и угодно Богу и људима. А шта ће помислити и шта ће рећи и Срби и Турци, кад чују, како се владају Турски књижевници и судије, што им ваља знати у преге алкоран? Осрамотио си све Мухамедовце, и нагрдио своју Турску вјеру, а пророка си за срце унијео. Теби милости нема ни од Бога, ни од пророка Мухамеда, ни од људи, а од суда јој се не можеш никако ни надати. Сјећаш ли се ти, како сам ја теби често говорио, кад си био неко вријеме уза ме у Љесковцу? Видиш како те биједа твоја још није оставила; јасам још онда видјео, да ћеш ти ма кад било ударити злим путем и учинити чудо од себе, почем си ти и онда још говорио, да никаква вјера није од Бога, већ су све од људи и због земаљскога господства и старјештва. Ти ниси марио ни за џамију ни за цркву, нити си шта светио, већ си се још смијао побожним људима. Видиш ли како те уби невјера? Видиш ли, како ти ваља сад ружно поћи са свијета? Од кога Бог извади руке, онај не умире поштено.

— Ти си богат и главан сојевић, а не ма вас до само два брата! Онај млађи није као ти неваљао, њега хвале, да је врло добар свијету. Но ти наопако отиде у Цариград у велику школу, пак одонуд отиде, те полази обадвије хабе, да довршиш угурсузлук, и дође проклет човек дома, да сам те баш морао отјерати од себе у другу нахију; пак си ми сад дошао опет на очи као зликовац, као лажа, што свијет на зло навраћа.“

То му рече, пак посла момка по муселима, да му одмах дође, а оној тројици Арнаута рече: да ће их пустити дома и да ће им се наплатити коњи, што су их погубили, но нека се одсад узму у памет, и нека не пристају ни за ким, који их позове на зло, већ нека гледају свога посла домаћега, јер им се неће свакад тако гледати кроз прете и одбити им на простоту, и што су као наведени на зло дјело. А кадији проговори: „Грубачевићу! сад ћу те ја, забит царски, разгосподити, и натаћиће ти целати личину око врата, пак ћете одвести муселим на оно исто мјесто, гђе си напао био на мирна путника, нека те тамо објесе, и оставе онако о грани, а ако ће когођ нека дође, пак нека те скида и сахрањује, не ће му нико стати на пут. Твоја ће добра родбина платити за коње овим људима и попу Млаковачком и Карајанковићу из Маркова по четрдесет крилашчића. С твога ти је зла твоја и срамота.“

У ријечи уђе и муселим, те стаде по обичају пред пашу, да му чује вољу и заповјест. Кад га паша видје, рече му: „Предајем ти овога зликовца, да га објесиш иза Млакова у Староме Лугу, гђе ти реку ова тројица да је тај напао на онога мирнога попа, и остави га тамо нека, виси, док га когођ не скине и не сахрани му лешину, а Циганину закажи, да му одмах замакне личину око врата нека с њоме путује ефендија све до вјешала.“

Јасам све једнако и непрестано мотрио само на кадију нескидајући очију с њега, и из почека сам судио, да се злочинац не ће бојати смрти, и да ће бјеснити и псовати, али је он био, као обични зликовци што бивају, страшљива срца и подла кукавица, е сав помодри, а ухвати га дрхат, те баш затрепета и љосну какогођ од горе о земљу не рекавши ни рјечице, акамоли да се колико толико брани ријечима и да се по невољи крчума. А кад га полише

по лицу водом ладном и поднијеше му под нос сирће, те дође у свијест, а он удари у плач као неваљала жена, и мољаше се моме отцу, да му поклони живот, и да му не срамоти хоџака (кољена) старог.

Како је тај кривац дотјерао у Вучитрн, и чим је дознао мој отац, шта је радио, одмах је запратио једног пашајлију по кадијног брата Аган-бега Грубачевића, да му дође, и да види брата злосретњика, те да се поразговори с пашом, како би се помогло неваљалцу а да свијет не не повиче, да је судио криво и по хатеру господску. Брат му је одмах трећи дан већ дошао био и разговарао се с мојим отцем и нешто су се договорили, али ја нисам онда дознавао, шта су намислили.

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Зоркина лутка.

I.

Ни сам не знам, или ми је когод приповедао, или сам можда и сањао ово што ћу сад да напишем о некој размаженој девојци, о некој необичној ружи и златокосој лутци у те девојке. Али већма бих ја волео, да вам могу приповедати о лепој и чистој души и о непоквареном и добром срцу девојчета тог, него о ружама и луткама њезиним. Ал' од куд у размажена детета здраве душе и непокварена срца?

Не знам кад је, ни де је то било, ал' био једанпут један врло богат трговац. А некако је врло обична ствар, да богат трговац има лепу ћерку. Зорка је била лепа, прелепа девојка, и ја се баш озбиљно срдим на оно огледало, у ком се она сваки дан огледала, што није тако милостиво било, па да је сачувало у себи ону сјајну слику њену, да јој се свет и данас диви.

А поред тога, што је лепа била, била је још и весела, врло весела девојка. Као јединици својој годили су јој родитељи како су год умели. А богатим је родитељима врло лако годити својој деци.

Зорка је имала своју башту, лепу, као у сну снивену. Пуна је била дивног и мирисавог цвећа, добављеног из свију крајева светских и расађеног по красном врту у чаровитој симетрији, какву је само са истока доведена баштованка у својој живој фантазији замислити умела. Око целе баште бејаху стаклени вајати за оно поносито цвеће, које није са сваком климом задовољно. Зорка је ишла од цветка до цветка, мирисала га и гледала, али увек је најдуже стајала покрај једног необичног цвета, покрај једне чаровите мирисанке, која у целој врту равне другарице имала није. А како ни лепа Зорка по лепоти себи равне имала није, то се њих две брзо сроде и Зорка је тако волела ту дивну ружу, што је за скупе новце из предње Азије донесена, да би радије допустила, да јој се све друго цвеће, него та ружа, утамани. На стаблу је увек била по која расцветана ружа и по који млад и свеж пупољак. Баштованка је морала пазити на ружу, као на своје очи у глави; а Зорка, чим би уранила, таки би отрчала у башту, да своју ружу обиђе.

Али још много већма, него и саму ту омиљену ружу, волела је Зорка своју лепу — лутку, са златном косом на глави. Један пријатељ оца њеног донео ју је — још док је Зорка мала била — чак из далеке и богате земље Бразилије, па је Зорки поклатио. Још онда је она златокосу Бразилијанку своју страсно заволела, па и после кад је већ величка девојка постала, у ком добу друге девојке на лутке своје већ забораве, она је тако јако волела лутку ту, да се од ње скоро ни маћи могла није; с њом је спавала, с њом ручала и играла се; сваки час јој меку и златну косицу чешљала и сваки час јој друге свилене хаљине облачила. Највећа јој је радост била отићи у башту, пак сести међ мирисаво цвеће, а пред своју омиљену ружу, те онде лутку своју облечити и чешљати.

Отац и мати волели су своју јединицу, као душу своју, пак су волели и ђуди њене, ма како ове смешне биле. Добротом својом хранили су и неговали они сваку наклоност свога детета, нити су питали, да ли су наклоности те добре или не.

Међутим Зорка је љубав своју, управо рећи, на три дела поделила: један је поклатила ружи, други лутци, а трећи?

Једном лепом момчету.

У вароши тој, де је она живела, живео је један прилично размажен момак, имело му се Гојко, а био је син местнога свештеника. Још из детињства су се познавали, и Гојко је сваки боговетни дан долазио својој драгој. Њихови љубавни разговори били

су управо рећи детински разговори. Кад је Зорка лутку облачила, он јој је држао и казивао, коју ће јој кад хаљину обући; кад ју је чешљала, он ју је учио, да исто онако лутку очешља, као што је сама очешљана. Зорка се на Гојка тако научила, управо, тако га заволела, да без њега исто тако неби могла бити, као и без лутке и руже.

Зорка нит' је шта друго знала, нит' мислила, до само на та своја три идола, на Гојка, лутку и ружу. Дању се непрестано с њима бавила, а ноћу једнако сањала о њима.

II.

Лепо је пролетње јутро било, сунце је већ усисало у себе сву бисерну сјајност, што је ноћ по трави и цвећу просула. Почео је већ и дан. Зорка је као вила одлетела у дивни рај, у своју башту, па стане пред милу своју ружу, која је сипала слadak мирис из својих груди, а пунила њиме груди безазлене девојке. Није дуго постојало, а дође и Гојко. Седну обоје покрај зоркине руже, једно с једне, друго с друге стране, па се почну разговарати.

— Шта ти волијеш, Зорко, да ли ту лутку, што ти је на крилу, или ову красну ружицу? запита Гојко.

— Ни без једног не бих могла бити весела.

— Ал' кад би нужда била, с чиме би се пре могла растати?

— Кад бисе та нужда појавила, ја већ више не бих сретна била.

— Ал' опет кажем, кад би једно баш морала изгубити?

Зорка погледи ружу своју, румене пупољке и два расцветана цвета на њојзи и уздахне; а за тим погледи у своју лenu луткицу, поглади је по коси и једва изустити:

— Чини ми се да бих пре лутку жртвовала... Ал' већ се кајем, што сам то рекла.

И стаде љубити лутку по златној коси њеној.

— А кад бих те сада запитао, шта ти је најмилије, да ли лутка, ружа или — Гојко, шта би ми ти одговорила?

Зорка га поносито погледи, пак се онда насмеје и одговори:

— Казала бих ти, да ме то више не питаш.

— А кад бих ја ипак питао?

— Ја бих те онда пољубила, а ти би ваљда разумео, шта хоћу да кажем.

— Па хајде пољуби, душо, јер ја ћу дотле једнако запиткивати.

Док је то говорио издигне се Гојко и нагне преко зоркине ру-

же, да загрли Зорку и пољуби, али некоко неспретно, те случајно загне за стабло и — пуц, ружа се пребије, баш више корена.

Зорка цикну и задркта. Гојко позелени. Ружа клоне доле. Дуго се ћутало.

Напослетку дође Зорка мало к себи од љутине, па рече:

— Таки ми иди испред очију, никад више да ми неси дошао! Та ти си убијца среће моје, ти си ми одузео, што ми је најмилије било на свету!...

За тим се окрене ружи својој, која се дубоко поклонила пред њоме, те стаде јадати и плакати.

Бадава је размаженом детету говорила искусна баштованка, да то ружи не шкоди много, да ће корен ново стабло истерати и да не ће дуго трајати, пак ће опет бити румених пупољака и ружица, све у залуд, она је пламтила највећом љутином и мржњом на бедног Гојка, који се морао уклонити из баште, да не слуша девојачке клетве.

Од тога је доба Зорка увек тужна била и врло се ретко смешила, а и то само онда, кад јој је мајка — по коју нову хаљину лутци набавила. А гојковог имена нико јој није смео ни споменути, јер га је презирала и мрзила, као свога највећег злотвора. У башту своју од туге никад није хтела отићи.

Међутим је вредна баштованка зоркина одсекла стабло ружино, докле је скрхано било, а рану вешто превила, као што је већ то само она умела.

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Иван Падовец у Вараждину наумио је издавати песме најбољих народних песника, које је написао у ноте. Том свом подухвату дао је име „Вилини гласи.“ Досад је изашла прва свеска и у њој је „Побратимство“ од Ивана Трнскога и „Веселе младости“ од И. Прерадовића. Свака свеска стоји 60. н. а. вр.

* Изашао је позив на уписивање за другу књигу: „Устанак србски.“ Ова ће књига изнети преко 10 штампаних табака, а у њој ће штампана бити и писма. Књига стоји, као што је и прва стојала, а то 6 гр. чар. Уписивању је рок до 1. новембра ове год. Ко још жели имати прву књигу, нека се обрати књижду београдскоме В. Валожићу, или уредништву „Напредка“ и „Данице“ у Новоме Саду.

* Јован Петровић, професор на новосадској гимназији, позива на претплату на књигу под насловом: „Наука о животињама“ по дру А. Покорноме. Књига ће изаћи у три свеске: у првој ће бити реч о сисавцима; у другој о птицама, рибама и водоземцима; у трећој о инсектима, црвима, мекушцима, зракарима и маљеницама. Прва ће свеска изнети 4 табака и стоји 20 н.; друга 5 и по табака и стоји 30 н.; а трећа 6—7 табака и стоји 30 н. Сваки шест недеља изаћи ће по једна свеска. Претплатити се може и на поједине свеске и на читаву књигу, у којем случају стоји књига 60 н. Претплатни новци се шаљу или самом писатељу или уредништву овога листа.

* Ђорђе Поповић, уредник „Данице“ и „Напредка“ јавља, да је наумио издати други део „скупљених списа Косте Руварца.“ У овоме другоме делу биће критике, које су изашле у „Србском Летопису“ и у „Даници.“ Има их на броју седам, и у њима је управо главна књижевна радња Косте Руварца. Даље ће бити у томе делу драматска дела која је он или превео или прерадио за наше народно позориште. На последак доћи ће у ту свеску главно од његове публицистичне радње, као: његови чланци и дописи, које је у „Србском Дневнику“ написао. Ако буде више претплатника, додаће се овоме делу некролози, песме, беседе и подобни саставци, који су поводом смрти Косте Руварца написани. И овај други део изнеће око 30 табака у оној истој величини као и први. Цена је овом делу 1 фр. Рок претплати траје до Митровадне о. г. Књига ће изаћи у почетку фебруара 1867. На шест књига даје се једна на поклон. И уредништво овог листа радо ће примати претплату на ово дело.

Г л а с н и к.

* 9. септембра о. г. била је у Крагујевцу беседа у част уједињеној омладини, и у корист књига што ће да их издаје омладинска дружина за народ српски. Све је добро испало, а особито се хвали нашег песника Стевана Каћанског мали син, који је говорио песму, коју му је отац синевао. У тој песми, као што пишу „Застави,“ набраја младо српче беде и страдања свога милог рода, јадикује што није телом јаче да и оно пролева крвцу за народ и слободу, на речима, који те у срце дирају, моли милог Богу за срећу народа свога. Песник је у тој песми излио све своје одуше-

влење и бујно осећање за род и слободу, а песничка природа његова дала му је речи, да то осећање своје изрази живо, па је све то и синчић његов чувством тако исказао, да се није могло без сузе чути кад млади говорник рече:

„Нејак сам, мален — ох, мили Бого!
 Невешт сам јоште и не знам много,
 Али сам слуш'о од бабе мога
 За јаде рода ми срскога,
 Слуш'о сам врисак са мутне Дрине,
 Чуо сам јаук Херцеговине —
 Од Ниша, Скадра и Призрен града
 Како ми срско племе страда!“

Приликом те беседе пало је чистог доходака 420. фр. а. вр. и на предлог тамошњег професора Пеића решено је: 1. Да се у Крагујевцу склопи друштво, које да се зове „Шумадија“. 2. Да је задатак томе друштву подизати и потпомагати књижевност србску у сваком погледу. 3. Да негује позориштну вештину. 4. Да се помогнуству стара, да у Крагујевцу оснује празничка предавања, у којима да они чланови „Шумадије“, који се осећају за то позвани, уче своје суграђане: читању, писању, рачуну и најпречим знањима.

* У Панчеву је 29 августа о. г. умрла у 58. години живота Марија Драгићевићка. Знатно је како је ова побожна, смерна и разумна женска расположила имањем својим. Она је оставила двома месним црквама 11,000. фр., завештала је „на стипендије за изражавање православне српске младежи 5000 фр. а. вр. и све имање што остане по отплати свију легата,“ а то ће изнети око 15,000, фр. а. вр.

Вредно је навести шта пише том приликом Ј. Б. у „Видовдану:“
 „Заиста није мала ствар извити се изнад помесног обзорја, па погледати на народ, који је током историјских догађаја дошао под осам државних управа. Није ово онај обични патриотизам, који се показује у радљивој наклоности к отаџбини, из уверења да је с добром отаџбине неразлучно и искључиво скопчано и наше. Таки патриота може бити свак. Јер кад осећамо да смо срећни у некој земљи, под земаљским законима и начином владе и у друштву својих садржављана, то рађа наклоност, која је основа љубави к отаџбини; к томе ваља да придође још само уверење да нам у другој земљи не може бити боље, па нас онда страх да не изгубимо поменуте користи и тежња да отклонимо таки губитак доводи до радљивости. — Али учествовати у несрећи и слави свега

тако расејаног и поцепаног народа, као што је наш, и његових великих људи сваке врсте у науци, уметности и раду — старати се да се приносом нашим поправи јадно стање народно и т. д. — томе је подобна само мањина племенитих душа; за то се хоће већ више напрезања крепости духовне. Али за то ће Марија Драгићевићка и бити прибројена међу прве добротворе српскога народа, као што је Сава Текелија и други.

Па и начин, како је оставила, заслужује похвалу. Имамо искуства да није саветно наређивати нешто за векове, кад се прилике и потребе народне сваки час мењају. Наша завештатељка вели: „Мој адвокат г. др. Петар Михајловић управља стипендијом; он исту опредељује и издаје, и наређује како се њоме и у напредак управљати има.“ Тим је добивено двоје: прво што се сад одмах може подмирити гдекоја од преких потреба за народ, као установити стипендију за уметнике (сликаре, музичаре, и глумце и др.), или за лекаре, учитеље и учитељке, пољске привреднике, занатлинске калфе и т. д.; а друго, што ће и оно правничко лице, коме г. Михајловић остави у напредак руковање ове закладе, моћи намењивати речену стипендију све новим и новим потребама народним, а не само једној, које с временом може да нестане.

Не могу пропустити да овом приликом не напоменем једну важну ствар.

Добро би било да се по српским новинама поведе реч „о посмртним оставинама у корист народа српског“; да се на ново прегледају све стипендије српске с обзиром на што је која намењена (као оно пређе у „Школском Листу“); да се покаже којима би се сад потребама могло доскочити помоћу стипендија; најпоследваљало би завештатељима обратити пажњу не само на стипендије него и на друге, свему народу корисне установе, као: на правну академију у Новоме Саду, народно позориште, Матицу Србску, свештенички фонд и т. д., а у Србији на: инвалидски фонд, учено друштво, народну библиотеку, омладински фонд за сиромашне књижевнике, и земаљску болницу у Београду (потоњу клинику) и т. д. Тим би се разлагањем по новина добило то, да би лекари, свештеници, адвокати и остали тестаментарни сведоци знали у прсте све народне потребе, па би га могли, не какве год, него прве и преке наговешћивати завештатељима на самртној постељи.

Међу тим првој завештатељци у корист свега српског народа нека да Бог у рају насеље а међу Србима нека јој је вечити спомен!“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Србске књиге.

ТЕОРИЧКИ ОСНОВИ МУЗИКЕ, од М. Миловука. Потребно свакоме, који учи певати или свирати на ма каквом инструменту. (Државним трошком.) У Београду. 1866. Прво с нотним типима у Србији штампано дело. На 4-ни. 1. л. 15. стр.

СЛАВОПОЙ ПЕДЕСЕТО - ГОДИШЊОЈ СВЕТКОВИНИ. Књига периодична у песмама у две свезке. I. Свезка. Спевала Даница Зор од Рашковића. У Београду. Штампарија Николе Стефановића. 1866. На 16-ни. 90. стр. V. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге.

У.

САДРЖАЈ.

Ромео и Јулија. — Мала вила, од Драгутина Ваднајије. (Продужење.) — Карактерске црте (Продужење.) — Подлистак: Зоркина лутка. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Овим бројем завршује се четврта, а почиње се нова четврт нашем листу. С тога умољавамо лепо све наше претплатнике, којима рок претплати овим бројем истиче, да се постарају, да претплату за времена понове. Исто тако молимо и све оне, који нам што дугују, да дугове своје што пре подмире.

Претплатни се новци шаљу благајници „Матице Србске“ у Нови Сад, а за Србију прима претплату и књижара Александра Добровојевића у Београду, која ће се бринути, да сваки претплатник у Србији свој лист точно и уредно добија.

Издаје: Матица Србека.

Уређује: А. Хаџић.